

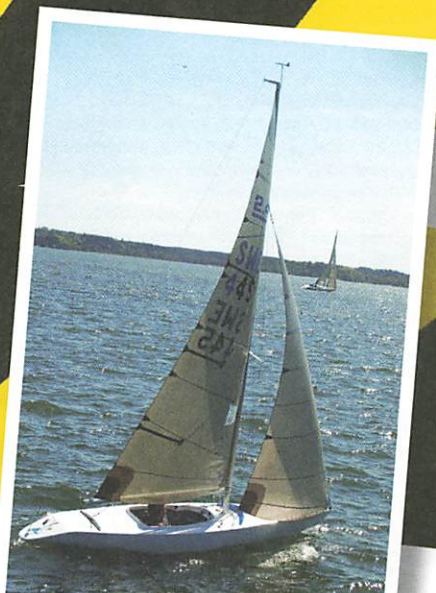
Stiletten

TIDNING FÖR INDEPENDENT LIVING I SVERIGE SEDAN 1986

NR 2 2009 | 40:–

STOPPP!

Än så länge är delar av samhället avspärrat för funkisar; det går inte att ta sig fram. 2010 ska hindren vara undanröjda och samhället tillgängligt för alla. Är det möjligt?

EGLA I SOMMAR-SÅ GÖR DU

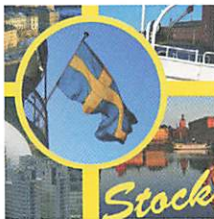
ARTIFICIELL ASSISTENT

Ord från redaktören

FÖRRA ÅRET FICK VI en stärkt diskrimineringslag. Det finns många som hoppades på att otillgänglighet skulle klassas som diskriminering i den. Så blev det inte utan frågan utreds fortfarande. Stiletten har varit på en hearing där handikapprörelsen fick framföra sina synpunkter till utredare Hans Ytterberg. Vårt tema i detta nummer är tillgänglighet. Vi skriver bland annat om turism. Sedan har vi grunnat på frågan om ett tillgängligt samhälle skulle innebära ett mindre behov av personlig assistans. Hans Filipsson, grundaren av och språkrör i organisationen "Marschen för tillgänglighet" svarar på den frågan. Förhoppningsvis har vi många soliga dagar framför oss. Läs om tillgänglig segling. Kanske blir du sugen att prova på att segla. Annars hoppas jag att vi ses på årets marsch för tillgänglighet som är den 13 juni.

Sari Nykvist

INNEHÅLL NR 2/2009

8 Glömd kassako

Turismbranschen går miste om miljarder på att inte vara tillgänglig. I Tyskland arbetar regeringen med frågan. I Sverige är det trögare.

12 Miljonär på att bråka

Amerikanen Thomas Mundy stämmer restauranger och andra företag som inte är tillgängliga. På det har han blivit mångmiljonär. I media debatteras om han är funkishjälte eller utpressare.

18 Frihet till havs

På Skota Hem kan alla segla, hur funktionshindrad man än är. – Det är en fantastisk frihetskänsla, säger Tomas Weber, som seglat på Skota hem i ett år, och bland annat deltagit i SM.

20 Arbetsglädje

I verkstan som reparerar möbler är det arbetsglädjen som är i centrum för de psykiskt funktionshindrade. För Leonardo Vargas har Återbruket nio liv inneburit en väg tillbaka.

PLUS:

3. Robotassistenter 4. Nyheter: EU-val 14. Funkisar ger förslag 15. Civil olydnad 17. Assistans 23. Konstkurs ger mod 24. Ny barnpjäs 26. Insändare 27. Krönika

Stiletten

REDAKTÖR
Sari Nykvist
sari.nykvist@stil.se

REPORTER
Herman Grafström
herman.grafstrom@stil.se

AD, BILDREDAKTÖR
Anna Harvard
anna@annaharvard.com

REDIGERING
Ragnar Nordqvist
ragnar.nordqvist@gmail.com

Redaktör Sari Nykvist sari.nykvist@stil.se 08-506 221 96
Växel 08-506 221 50 **Adress** Stils kontor, Arenavägen 63, 7 tr. 121 77 Johanneshov info@stil.se **Tillförordnad ansvarig utgivare** Sture Jonasson sture.jonasson@telia.com **Stiletten på webben** www.stiletten.se **Antal utgåvor** 6 nummer/år **Format** papper, webb och cd-skiva **Prenumerationer** 200 kronor/år för privatpersoner. 300 kronor/år för företag och institutioner. Betala till bankgiro: 297-4947. Skriv ditt namn, adress och "Stiletten".

I detta nummer medverkar också Susanne Berg sannes.job@bredband.net Emma Bergdahl em.bergdahl@hotmail.com Emelie Felderman emelie@soderbona.se Finn Hellman finn.hellman@gmail.com Erika Wermeling brev@erikawermeling.se Kenneth Westberg kenneth.westberg@independentliving.org Stefan Käll stefan.kall@nhr.se Kristoffer Dahl kristofferdahl@hotmail.com
Korrektur: Birgitta och Gun Ståhlberg birgitta@tsa-byra.se

INDEPENDENT LIVING ÄR EN FILOSOFI OCH EN INTERNATIONELL MEDBORGARRÄTTSRÖRELSE AV MÄNNISKOR MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING SOM ARBETAR FÖR SJÄLVBESTÄMMANDE, LIKA VILLKOR OCH SJÄLVRESPEKT. STILETTEN DRIVS AV NÅGRA AV IL-RÖRELSENS SVENSKA GRENAR: ASSISTANSANORDNARNA STIL (STIFTARNA AV INDEPENDENT LIVING I SVERIGE), WWW.STIL.SE, GIL (GÖTEBORGSKOOPERATIVET FÖR INDEPENDENT LIVING), WWW.GIL.SE OCH HIL (KOOPERATIVET HELSINGBORG INDEPENDENT LIVING, WWW.HIL.SE)

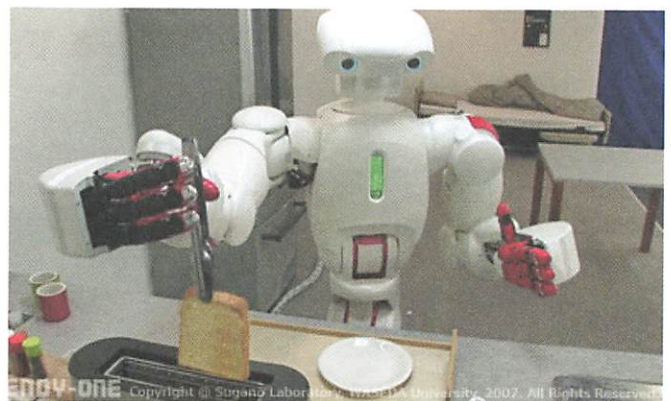
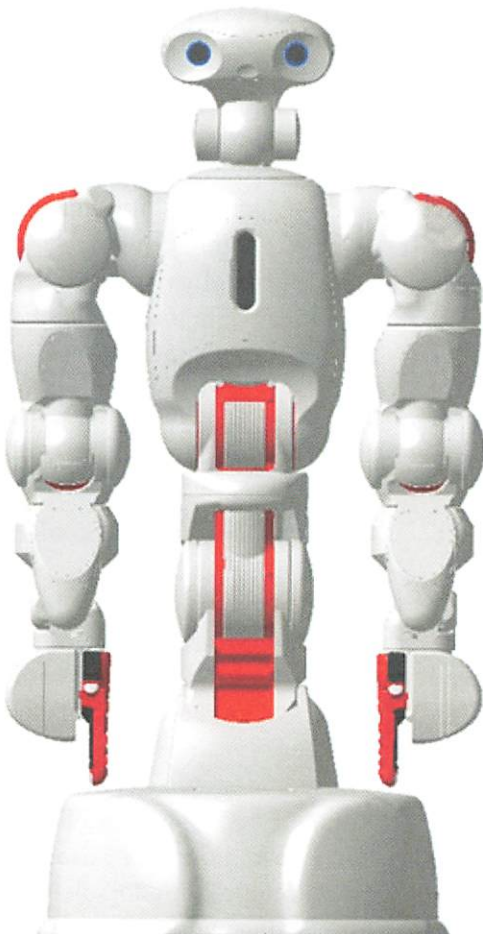
I, Robot

DEN ARTIFICIELLA ASSISTENTEN kan vara närmare än du tror. I Japan, som har en stor del äldre i befolkningen, pågår utveckling av robotar som städar, diskar och påminner dig om medicinen. Fysiskt starka och programmerade att lyda tycks de väl lämpade att bistå oss med många uppgifter. Så länge elpriset är lågt har de dessutom rimliga löneanspråk.

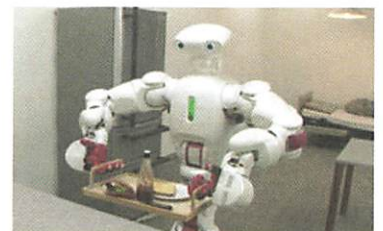
Redan nu verkar dock alla science fictionförfattares profetior om maskinernas uppror vara på väg att besannas. Nyligen blev en fabriksarbetare i Sverige misshandlad av en robot på sin arbetsplats. Enligt uppgift förväxlade den automatiserade slagskämpen mannens huvud med en sten och tog ett stadigt grepp. Ett olyckligt misstag förstås...

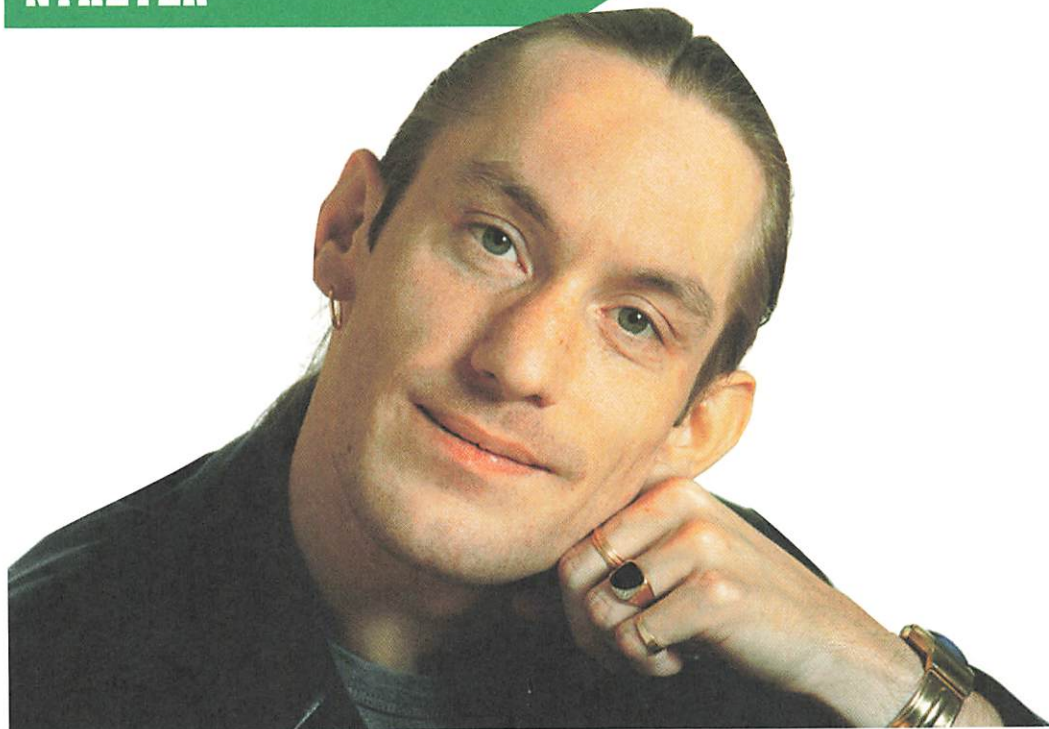

Den lilla mormorsliknande roboten *Mamory* kan till exempel hjälpa till att hitta saker. Med en inbyggd kamera scannar den av rummet och med programvara jämförs det med hur det såg ut innan.

TWENDY-ONE är en robot i mänsklig storlek som kan bära, stödja, plocka upp saker med mera. Här serverar den frukost. www.twendyone.com

Funkisrepresentant

Jesper Odelberg vill lyfta fram funktionshindrades frågor i Bryssel.

ARTISTEN OCH STÅUPPKOMIKERN Jesper Odelberg kandiderar till EU-valet den 7 juni, för Vänsterpartiet.

– Eftersom jag har en funktionsnedsättning så är det ju det som jag kan bäst och som jag vill lyfta fram i politiken, säger Jesper Odelberg.

Han vill bland annat sätta vår assistansreform på export.

– När jag har rest runt i Europa, så har andra sett på vår reform med avundsjuka. Det var först när jag hade möjlighet till personlig assistans som jag kunde komma upp på kinesiska muren, något som jag velat länge, säger Jesper Odelberg.

Enligt Jesper skapar reformen både frihet och i förlängningen även jämlikhet.

– Jämlikhet mellan dem som har en funktionsnedsättning och de som inte har det är något jag tänker kämpa för, säger Jesper Odelberg.

– Man måste vara medveten om den könsmaktsordning som finns. Jag har märkt att jag som funk-

”Vi ska sluta vara tacksamma och kräva vår rätt”

tionshindrad man ses som mer värd än vad funktionshindrade kvinnor gör, något som är fel, fortsätter han.

JESPER ODELBERG VET vad utanförskap betyder. En erfarenhet som han tycker är bra att ha med sig.

– Jag vet hur det känns att inte få komma in någonstans eller hur det känns att bli avslängd från spårvagnen, säger Jesper Odelberg.

Jesper har som mål att förbättra tillgängligheten om han kommer

in i parlamentet, så även i Bryssel.

– När jag besökt Bryssel så har jag varit med om att det inte ens funnits någon handikapptoilet i foajén på hotellet, säger Jesper Odelberg.

När Jesper Odelberg rest runt i Europa så har han insett att Sverige är bra på många sätt även om det finns mycket att göra här också.

– Jag vill ha ett Europa tillgängligt för alla. Ett problem som finns bland personer med funktionsnedsättningar är att vi är så tacksamma. Vi ska sluta vara tacksamma och kräva vår rätt, säger Jesper Odelberg.

Jesper står som sista namn på Vänsterpartiets lista till EU. Om han inte kommer in i Europaparlamentet tänker han försöka komma in i riksdagen nästa år.

Sari Nykvist

EU-ja till jämlikhet

EUROPAPARLAMENTET RÖSTADE

nyligen för ett direktiv som förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning, religion och trosåskådning, ålder samt funktionsnedsättning inom utbildnings-, socialförsäkrings-, hälso- och sjukvårdsområdena. Efter månader av politisk påverkan röstade 363 av parlamentets ledamöter för direktivet. 226 ledamöter från center- och högerpartier röstade emot. Dessa uttryckte tvivel inför den extra byråkrati de befärade att direktivet skulle medföra.

Förslaget till direktiv stadgar att tillgänglighet för personer med funktionsnedsättningar måste tillhandahållas samt att policy och

genomförande ska stödja detta. Direktivet innehåller ett förbud mot diskriminering genom att vägra tillhandahålla skäliga anpassningar. Den europeiska funktionshinderrörelsen

EDF, European Disability Forum, har lagt ner mycket arbete på att få så bra tillgänglighetskrav som möjligt i direktivet.

Europaparlamentet är endast rådgivande inom direktivets område och det krävs att samtliga av EU:s 27 länder röstar ja till det när det kommer upp i Kommissionen. Förhandlingarna mellan medlemsstaterna fortsätter i höst under den svenska ordförandeperioden.

Susanne Berg

Vårdare tvingade funktisar slåss

TRE VÅRDARE I STADEN Corpus Christi i Texas har häktats och ytterligare tre är efterlysta för att ha tvingat elever med intellektuella funktionsnedsättningar vid en skolinstitution att slåss mot varandra. De anklagade ska ha filmat och redigerat nattliga slagsmål mellan elever. Polisen fick reda på händelserna efter att en av vårdarnas mobiltelefon lämnades in som hittegods. I denna fanns ett tjugotal videofilmer som visade slagsmål och skadade elever.

Politiker agerar nu för att genom lagstiftning införa en ombudsman med tillsynsansvar över verksamheten. Förespråkare för personer med funktionsnedsättningar menar dock att detta bara är ett försök att lappa ihop ett system i kris.

Susanne Berg

Kampanj för personlig assistans

"STOP THE DIFFERENCE" – ta bort ojämlikheten är Europeiska Nätverket för Independent Livings, ENILs, det kampanj för att få länder i Europa att införa lagstiftning som ger funktisar rätt till personlig assistans. Den pågår fram till september och innebär att man samlar in namnunderskrifter till stöd för rätt till personlig assistans garanterad i lag.

Independent Living är ett huvudtema i FN:s konvention för mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättningar. Det är också ett krav i konventionens artikel 19 som handlar om rätten att leva självständigt och delta i samhället. Något som kräver att

regeringar vidtar åtgärder för att möjliggöra för funktisar att leva ute i samhället. Artikel 19 stadgar att personer med funktionsnedsättningar har rätt att välja var de vill bo och vem de vill bo tillsammans med på samma sätt som andra medborgare.

Artikeln innehåller krav på att det finns service, bland annat personlig assistans som gör det möjligt. Personer med funktionsnedsättningar ska inte tvingas leva isolerade och utestängda från samhället. Av-institutionalisering är en kärnfråga för Independent Living-rörelsen.

ENIL konstaterar att personlig assistans är det främsta och

viktigaste verktyget för självbestämmande och en identitet som medborgare istället för vårdobjekt. Det är en absolut förutsättning för att åstadkomma lika villkor och därigenom "independent living". ENIL kräver därför att Europas regeringar och Europaparlamentet ser till att personlig assistans blir en lagstadgad rättighet som inte inkomstprövas.

ENIL kommer att överlämna namnunderskrifterna till Europaparlamentet i Strasbourg vid sin manifestation "Freedom Drive", i september i år. Du kan skriva på kampanjen via ENIL:s hemsida www.enil.eu

Susanne Berg

TILLTRÄDE ÖVERALLT!

**Nu är det snart 2010 då
samhället ska vara till-
gängligt. I väntan på det
har Stiletten gjort nedslag:
Varför satsar inte Sverige
på turism för alla? Vad
hände med den civila olyd-
naden? Och möt mannen
som blev miljonär på
bristande framkomlighet.**

De glömda turisterna

Det finns miljarder att tjäna på tillgänglig turism. Men det verkar varken företag eller regering i Sverige ha förstått.

TILLGÄNGLIGHET ÄR EN AV DE allmänna principerna i FN-konventionen för funktionshindrades rättigheter och tillgänglighet till turistmål nämns specifikt i konventionstexten. Tillgänglig turism är emellertid inte enbart en rättighet för medborgarna. Turistbranschen börjar också identifiera området som nyckeln till hittills outnyttjade konsumentgrupper, personer med funktionsnedsättningar, äldre, småbarnsfamiljer och sjuka. Tillsammans med familjemedlemmar och annat resesällskap uppskattar EU-kommissionen att målgruppen är cirka 260 miljoner människor, en avsevärd tillväxtmarknad.

Turistbranschen har växt kraftigt under senare år. Den väntas också öka ytterligare och även om turismen betyder mindre för den svenska ekonomin än den gör i många andra länder är den en betydelsefull del av vårt näringsliv. Under 2006 omsatte turistbranschen drygt 215 miljarder kronor och sysselsatte fler personer än Volvo med dotterbolag, Ericsson, Volvo Personvagnar, Scania, Skanska, Saabkoncernen, TeliaSonera, Sandvik, AstraZeneca, ABB och SCA gjorde tillsammans.

Det som skiljer turism från andra näringslivsområden är att den inte definieras av de varor eller tjänster som produceras utan av sina konsument. Ekonomisk tillväxt kan därför bara skapas genom att fler turister konsumerar mer under sin vistelse i Sverige.

FÖR DIETER MÜLLER på Turism för alla finns ett antal exempel på hur tillgänglighet och tillväxt hänger ihop. Ett mycket tidigt exempel är Teneriffa dit svenskar sökte sig redan under 1950-talet. Resenärerna slog sig ner i den lilla fiskebyn Los Cristianos som sakta växte till ett modernt turistcentrum. Turismen är i dag Teneriffas största inkomstkälla och Los Cristianos ett tillgängligt och populärt resmål framför allt för barnfamiljer. Teneriffa är ett exempel på hur turistnäringen kan utvecklas genom personer med funktionsnedsättningars intresse och åtgärder för att skapa tillgänglighet för dem. Tillgänglig turism kan emellertid lika gärna vara ett resultat av en medveten satsning från beslutsfattare.

Månadstidningen Resflex rapporterade nyligen från

260 000 000

Så många behöver tillgänglig turism i Europa, enligt EU-kommissionen.

\$3 000 000 000

Potentiell marknad för tillgänglig turism i Mellanöstern, enligt en internationell konferens.

Framkomliga Hörby!

”Era pengar är lika mycket värda som andras pengar”

MEFAT:s femte årliga konferens i Dubai. MEFAT som är ett forum för tillgänglig turism i Mellanöstern samlade runt femtonhundra beslutsfattare från sektorerna flyg, turism, hotell och shopping för att ytterligare utveckla tillgänglig turism i området. Man uppskattar den potentiella marknaden inom regionen till runt tre miljarder dollar. Den internationella marknaden tros omfatta cirka 700 miljoner människor, tio procent av dagens resenärer. Müller konstaterar att det händer saker.

– Eftersom det är intressant att sälja varor till personer oavsett om de är gående eller rullande, så ser de naturligtvis att ni är välkomna, era pengar är lika mycket värda som alla andras pengar. Det är en naturlig utveckling, en kommersiell utveckling eftersom pengar är pengar.

Turism för alla startade sin verksamhet för drygt tio år sedan. Tanken från början var att införa en slags KRAV-märkning inom tillgänglighetsområdet. I samband med att 2010 blev målet för ett tillgängligt samhälle utvecklades tillgänglighetsregistreringen till en omfattande rapport med hänvisning till lagar, för-

”Aten är mer tillgängligt än Stockholm”

Yasmin Jungstedt gillar äventyr och är bra på att lösa problem. Hon reser också tillsammans med personer som är likadana. De brukar i regel inte kontrollera hur tillgängligt resmålet är i förväg.

Tillgänglighet betyder mer om man reser för att bara koppla av. Yasmin har en lägenhet i Torrevieja i Spanien dit hon åker. Här är badanläggningar och stränder anpassade. Vid en av stränderna går det till och med att låna badstol. När hon reser för att få upplevelser och äventyr betyder tillgänglighet mindre.

– Reser man till en liten by i Mexico får man ta det som det är.

Annars är tillgängligheten ofta förvånansvärt bra. Aten, Rom och Barcelona är på många sätt mer tillgängliga än Stockholm.

ordningar och riktlinjer. Vid årets turistmessa tog man initiativ till att bilda en ny branschorganisation för tillgänglig turism, Access Sweden, tillsammans med till exempel Independent Living Institute, offentliga aktörer och näringslivsrepresentanter.

I Sverige ser vi, enligt Müller, fortfarande inte tillgänglig turism som en fråga om tillväxt. Det finns en massa förståelse av den välvilliga sorten men så fort det krisar till sig avstannar aktiviteten.

DEN SVENSKA REGERINGEN har ingen strategi som behandlar tillgänglig turism som en möjlig faktor för tillväxt inom turistnäringen.

– Vi jobbar utifrån ett näringsfrämjande perspektiv och ett Sverigefrämjande perspektiv, säger kanslirådet på Näringsdepartementet, Ann-Charlotte Bernhard.

Hon tycks alltså mena att tillgänglig turism inte tillför något till vare sig näringslivet eller bilden av Sverige. Istället hänvisar hon till ansvarig myndighet för turistnäringen, Tillväxtverket.

År 2002 lät det tyska förbundsministeriet som är

25 procent

Så mycket skulle omsättningen öka inom turismen om den blev tillgänglig, enligt tyska myndigheter.

Okänd summa

Ingen har räknat på hur mycket inkomster en tillgängligare turism i Sverige skulle ge.

”På egna hjul uppför en monumental ramp”

Beläget i ett nedlagt kalkstensbrott utanför Rättvik ligger den spektakulära arenan Dalhalla. Resan till Dalhalla innebär i princip att man åker så långt in i skogen i Dalarna man kan. Mitt hittills enda besök innebär inte bara en fantastisk konsertupplevelse utan också ett möte med en storslagen rullstolsramp.

Vi var fyra personer i sällskapet och väl framme vid Dalhalla parkerade vi bilen och dirigerades omgående till en liten buss avsedd för besökare med rullstol. Att döma av chaufförens bryska handslag hade han tidigare arbetat med något av kalkbrytningens våldsammare moment. Remmarna som spände fast rullstolen i bussens golv var breda och grova. Antagligen var de avsedda för rullstolar från tidigt 1900-tal, alltså modeller tillverkade i gjutjärn, asbest och rågummi.

Chassit på min Panthera knäppte, knakade och suckade och plötsligt var rullstolen en del av bussens inredning. Utanför fönstret inledde alltför konsertbesökare vandringen till arenan. Inuti bus-sen passerade vad som kändes som en evighet av väntan och syremolekylerna gick snart att räkna på handens fem fingrar. Plötsligt var tiden tydligen mogen och vi inledde resan genom skogen, ned i

brottet mot våra sittplatser. Resan tog inte mer än ett par minuter.

Väl utsläppta ur det klaustrofobiska fordonet satt vi andäktigt och betraktade scenen på kalkbrottets botten och de höga bergväggarna som omslöt oss. En ström av besökare slingrade sig nedför vägen från skogen ovanför. Plötsligt insåg jag att vägen längs brottets vägg i själva verket var en av de största ramper jag någonsin sett. I tillgänglighetens namn hade jag åkt nedför en lång ramp i ett fordon på hjul, något jag hade klarat av alldeles utmärkt utan att monteras ihop med en förkrympt turistbuss.

Som funkis blir man lätt förblindad av en rad sår-lösningar i vardagen. Vissa har goda bakomliggande motiv, andra är baserade på inskränkt dumhet eller okunskap. Jag lärde jag mig den där kvällen i Dalhal-la vikten av att stanna upp och tänka efter. Behöver jag verkligen åka i en liten buss utför lång en ramp?

Konserten var en mäktig akustisk upplevelse jag sent ska glömma och när mörkret började falla lämnade vi Dalhalla. Returresan till parkeringsplatsen företogs naturligtvis under bar himmel, på egna hjul uppför en monumental ramp.

Herman Grafström

ansvarigt för näringsliv och arbetsmarknad, genomföra en undersökning om de ekonomiska effekterna av tillgänglig turism. Undersökningen räknade på ekonomiska effekter grundade på tre olika tillgänglighets-nivåer. Enbart en anpassning av tillgängligheten till den lägsta av de tre nivåerna beräknades kunna öka omsättningen med 25 procent.

På Rese- och Turistnäringen i Sverige, näringslivets organisation, är man medveten om den tyska undersökningen. Enligt VD Jan Lundin är tillgänglig turism ett område som kan bli intressant i framtiden.

Hur stor samhällelig vinst tillgänglig turism skulle kunna ge i Sverige är emellertid omöjligt att säga. Den svenska regeringen har inte lagt ut något uppdrag att beräkna det.

Enligt Dennis Bederoff på Tillväxtverket kan myndigheten visserligen utföra en sådan analys utan spe-

cifikt regeringsuppdrag men i praktiken prioriteras andra frågor högre.

Tillväxtverket arbetar mot turistbranschen vilket innebär att de snarast undersöker förhållandena och främjar utveckling inom specifika turistgrenar som till exempel cykelturism, gastronomi och båt-liv. Bederoff medger att om det finns ”gömda segment” som till exempel konsumenter med behov av tillgänglighet så skulle det naturligtvis vara intressant. Han låter emellertid tveksam till att det skulle vara fallet med hänvisning till hur riktade satsningar som till exempel DHR:s hotellverksamhet tidigare misslyckats. Tillväxtverket arbetar snarast mot turistbranschen som den är organiserad i dag.

Det tycks därför vara upp till marknaden när tillgänglig turism blir verklighet i Sverige.

Susanne Berg

"Det ordnar sig med uppfinningsrikedom"

Erik Ljungberg har besökt många ställen som är märkliga ur tillgänglighetssynpunkt. Han bodde till exempel fyra månader i en favela i Rio de Janeiro men har också rest i Asien och Indonesien.

Hans idé är att han inte ska stoppas av att vissa ställen inte är tillgängliga eller "resbara" för honom. Hans erfarenhet är att det ordnar sig med hjälp och uppfinningsrikedom. En uppblåsbar badpool och en vanlig stol kan ersätta en obefintlig dusch.

Tillgänglighet eller ej, Eriks favoritresmål är en storstad.

– Jag älskar New York. Det är klart att det är bekvämt att där är så tillgängligt, men det är inte därför jag återkommer dit.

För tillfället håller han på att projektera för en internationell resedatabas, Travable där resenärer kan recensera resmål utifrån erfarenhet.

Andra länder satsar hårdare

LILLIAN MÜLLER ÄR **PRESIDENT** för det europeiska nätverket för tillgänglig turism, ENAT, som är ett samarbete för att sprida kunskap, förmedla information och kontakter. Organisationens målsättning är bland annat att göra tillgänglighet till en affärsmöjlighet, inte bara ett lagstiftningskrav. Kravet att se tillgänglig turism som en tillväxtfaktor kom från början från EU-kommissionen och Europaparlamentet. 2008 bildades därefter organisationen som i dagsläget har drygt 200 medlemmar: företag, organisationer och individer.

TILLGÄNGLIG TURISM som tillväxtfaktor är numera högt uppe på agendan i många länder och Lilian Müller känner sig snarast bestört över att Sverige inte hänger med i utvecklingen.

– Brittiska turistrådet ser det här som den snabbast växande marknaden inom turism. Grekiska ministeriet för turism har varit väldigt aktiva att stödja bildandet av ENAT.

Den avgörande faktorn för att tillgänglighet skapas kan variera. De spanska hotellkedjor som nu storsatsar

på tillgänglighet gör det av rent vinstintresse. De har konstaterat att om några år är en tredjedel av Europas befolkning över 60 år. Ibland är det en samverkan mellan en bygd och personer med funktionsnedsättningar. Det förekommer också att politikerna driver frågan som i Tyskland. Där har man gjort två viktiga studier inom området.

Nu har man också bestämt att turistanläggningar som inte samtidigt informerar om vilken tillgänglighet de har inte får presentera sig i offentliga broschyrer.

Lilian Müller tycker det är ganska tydligt att Sverige håller på att bli omsprunget. Hon har också svårt att se vad som skulle ändra det.

– Går det väldigt långt, så att man börjar kunna läsa av i statistiken att Sverige som turistland börjar tappa mycket, är det möjligt att man vaknar på grund av det. Annars är det väl ytterligare lagstiftning som måste till, till exempel tillgänglighet som en faktor i diskrimineringslagstiftningen.

Susanne Berg

See you in court!

Thomas Mundy säger sig kunna tjäna en miljon dollar om året på att anmäla bristande tillgänglighet. Vissa kallar honom en funkishjälte, andra menar att han ägnar sig åt laglig utpressning.

– **DET HÄR KAN GE** två tusen dollar, säger Thomas Mundy och tar upp sin digitalkamera. Han dokumenterar bristande tillgänglighet på en restaurang i Kalifornien. Syftet är att inleda en rättslig process mot verksamheten. Men vilket resultat han vill uppnå har diskuterats flitigt.

Sedan inslaget visades på CNN i januari i år har mängder av blogginlägg och artiklar kommenterat Thomas Mundy. Vissa kallar honom de funktionshindrades försvarare, andra menar att han skor sig på sin funktionsnedsättning och en bristfällig lagstiftning.

Vad Thomas Mundy gör är att använda sig av ett tillägg i den amerikanska lagen ADA som heter Disabled Persons Act, DPA, som bland annat finns i Kalifornisk lagstiftning. DPA medger för enskilda att inleda skadeståndsprocesser mot företag med bristande tillgänglighet. Syftet med lagen var att snabba på tillgänglighetsarbetet genom att låta enskilda göra precis som Thomas Mundy. Men att någon ägnar sig

åt stämningar på heltid och tjänar miljontals kronor sticker i ögonen på många.

Företagen som Thomas Mundy anmäler står inför hotet om kostsamma rättegångskostnader och deras enda utväg är oftast att betala en mindre summa i förlikning. En otillgänglig handikapptoilet kan ge två-tusen dollar, en hög disk i en restaurang tusen dollar och så vidare. Och Thomas Mundy anmäler hundratal fall om året.

ATT ÄGNA SIG ÅT Thomas Mundys verksamhet i Sverige är idag omöjligt. Bristande tillgänglighet är inte en diskrimineringsgrund. I alla fall inte ännu. Juristen Mattias Sandström är väl insatt i juridiska frågor kring funktionsnedsättning och har tidigare bland annat arbetat på Stil och Handikappombudsmannen. Han menar att även om tillgänglighet tas med i diskrimineringslagen, skulle skadeståndsprocesser inte bli vanliga i Sverige.

Fakta om lagen

ADA står för Americans with Disabilities Act, Lagen om amerikaner med funktionsnedsättning. Det är en omfattande lag som reglerar bland annat arbetsliv, kollektivtrafik, offentliga miljöer och telekommunikation. Lagen stiftades 1990 och reviderades 2009 för att innefatta fler former av funktionsnedsättningar och kunna appliceras på fler områden.

Disabled Persons Act, Lagen om personer med funktionsnedsättning, är en statlig lag i Kalifornien som ger den enskilde rätten att inleda skadestandsprocesser. DPA ställer högre krav på tillgänglighet än ADA.

Läs mer: www.ada.gov och www.disabilityaccessinfo.ca.gov

– Oavsett hur diskrimineringslagstiftning ser ut skiljer sig det svenska rättssystemet från det amerikanska på en väsentlig punkt. Stämmer man någon i Sverige och förlorar måste man betala även motpartens rättegångskostnader. Det behöver man inte göra i USA, där tar advokaterna ofta noll kronor vid förlust och en tredjedel av skadestandsbeloppet vid vinst.

ATT INLEDA EN skadestandsprocess i Sverige kan alltså kosta hundratusentals kronor om man förlorar. Och enligt Mattias Sandström behöver man stark bevisning för att få rätt i en skadestandsprocess. Han menar att lagstiftningsprocessen i Sverige är bättre och att den ger mer rationella beslut. Men han säger också att den på ett sätt är tråkigare och har sämre driv.

Samtidigt som det amerikanska systemet har sina brister finns det ändå stöd för individen att göra en anmälan om otillgänglighet som kan leda till konkreta

Mattias Sandström

” En otillgänglig handikapptolett kan ge tvåtusen dollar.”

resultat. I gråzonen mellan profiterande och samhällsarbete söker Tom Mundy upp verksamheter som inte är tillgängliga. ADA är en välkänd lag och byggkraven och förutsättningarna borde vara välkända för alla näringsidkare. Att de trots allt väljer att inte uppfylla dem får konsekvenser först när Tom Mundy dyker upp.

– Thomas Mundy tvingar fram tillgänglighet, vilket säkert var syftet med lagstiftningen. Enskilda personer ska kunna driva processer på privat basis och få till förändringar. Det ska inte bara vara kommuner som ska ha rätten, då går det för sakta. Men det skadar trovärdigheten i lagstiftningen när man kan ha det som yrke att stämna. Om det var olika personer som gjorde anmälningarna tror jag inte att det skulle ses som ett problem, säger Mattias Sandström.

Herman Grafström

Tillgängliga förslag

Hur blir tillgängligheten bättre? Staten lyssnade på funkisars synpunkter.

UNDER TRE DAGAR I APRIL var handikapporganisationerna inbjudna till hearingar på Integration och jämställdhetsdepartementet. Områden som togs upp var bland annat utbildning, hälso- och sjukvård och arbetsmarknad. Samhällsområden som redan omfattas av den nya diskrimineringslagen, men där det saknas bestämmelser specifikt om tillgänglighet.

Marianne Jarl från Astma och allergiförbundet påpekade att Arbetsförmedlingen har väldigt dålig kunskap om dolda funktionsnedsättningar som till exempel astma och allergi. Hon efterlyste personliga ombud som ska kunna fungera som en länk mellan arbetsförmedling och försäkringskassa.

– Ett personligt ombud kan ha mer kunskap som gör att allergiker slipper bli anvisade jobb som de inte klarar av att ta på grund av att allergier eller astma sätter hinder i vägen.

Ragnar Veer från Sveriges dövas riksförbund berättade att det finns ett dövteam i Upsala.

– De är dövkonsulenter som ger råd och stöd och som knyter kontakter med arbetsgivare, något som gjort det lättare för döva att få arbete, sa Ragnar Veer.

KICKI NORDSTRÖM FRÅN Forum kvinnor och funktionshinder lyfte frågan om diskriminering på grund av kön.

– Handikapprörelsens utredningsinstitut, Handu, har kommit fram till att kvinnor med funktionsnedsättning är mer utbildade än funktionshindrade män och att kvinnor i högre grad arbetar deltid än vad männen gör. Dessutom har kvinnor trots detta svårare att komma in på arbetsmarknaden. Det finns klart dokumenterat, sa Kicki Nordström

Könssegregering finns undermedvetet hos handläggarna på arbetsförmedlingarna och sätter hinder i vägen, menar hon

– Man funderar över vad för sorts jobb som passar för en kvinna och ofta arbetar kvinnor med vård och omsorg, möjligtvis som lärare. Ofta är kvinnor föremål för omsorgen och då, tänker man, så kan de ju inte jobba med de här frågorna, fortsätter Kicki Nordström.

Ytterligare ett problem som personer med hörselskada möter på arbetsmarknaden är svårigheten att få

en tolk. Ragnar Veer berättade om hur det kan vara för en hörselskadad jurist som har ett eget företag och som behöver tolk i kontakten med sina hörande kunder.

– Till exempel kan en tolk behövas vid en förhandlingssituation, när man upprättar avtal och i vissa fall för att kunna utföra yrket i kontakten med hörande människor, sa Ragnar Veer.

”Döva borde anställas på myndigheter för att kunna svara på frågor via bildtelefon”

När det gäller eget företagande för personer med funktionsnedsättning kan krångliga regler inom Färdtjänsten ställa till onödiga besvär. Eftersom Färdtjänsten är kommunal så får man inte passera kommungränsen och då blir det svårt att besöka kunder utanför den egna kommunen, vilket gör det svårt och är diskriminerande.

UNDER HEARINGEN TOGS många problem upp, men också några förslag på hur man kan underlätta för personer med funktionsnedsättning i mötet med det offentliga och myndigheter.

– Döva borde anställas på myndigheter för att kunna svara på frågor via bildtelefon, sa Ragnar Veer från Hörselskadades riksförbund

Ett annat förslag kom från Maria Johansson på De handikappades riksförbund.

– Att helt enkelt inte ge utskänkningstillstånd till en näringsverksamhet om de inte ser till att deras restaurang är tillgänglig. En stadsdel i Oslo har just tagit det steget. Jag är övertygad om att vi skulle få många fler tillgängliga restauranger och barer på det sättet, sa Maria Johansson

Det finns inget bestämt slutdatum för när arbetet ska vara klart, men Hans Ytterberg som leder utredningen, hoppas att det blir innan 2009 är slut.

Sari Nykvist

” Det behövs
lite mer
jävlar anamma
för att få folk att
vakna”

Protest. Med krav på att pendeltågen ska göras tillgängliga för alla kedjade två rullstolsburna personer fast sig vid ett tåg på Stockholms central i går. Tillkallad polis klippte loss dem med bultsax och registrerade en anmälan för egenmäktigt förfarande. FOTO: BARBARA RYAN

DAGENS NYHETER LÖRDAGEN DEN 6 SEPTEMBER
DN 5/9 1998.

Lagbrytarna som blev lydiga

De kedjade fast sig vid bussar och blockerade ingångarna till landstingshuset. För tio år sen var civil olydnad ett markant inslag i handikapprörelsens intressepolitiska arbete. Men vad hände sen?

I MITTEN AV 90-TALET började diskussioner om civil olydnad att ta fart i handikapprörelsen. Det var framförallt medlemmar i Unga Synskadade och Unga Rörelsehindrade som kände att andra metoder än de traditionella behövdes för att påverka samhället. Man anordnade en helgkurs med teoretiska föreläsningar och praktiska workshops och resultatet lät inte vänta på sig. Under åren som följde gjordes flera omfattande aktioner mot otillgänglig kollektivtrafik och nedskärningar i färdtjänsten. Bland annat blockerade man ingångarna till landstingshuset i Stockholm och släppte endast ut politiker och tjänstemän på jämna kvartar, det vill säga så ofta som man kunde beställa färdtjänst.

UNDER EN ANNAN kampanj stoppade man tunnelbanan som protest mot att nattrafiken helt övergått till natt-

bussar, som vid den tiden var betydligt mera otillgängliga än tunnelbanevagnarna.

MEN NU HAR DET inte gjorts några civila olydnadsaktioner på många år. I samtal med ordföranden för Unga Synskadade i Stockholm och språkrören för Unga Rörelsehindrade framträder samma bild: dagens aktivister ägnar sig åt mer dialoginriktad politik och om det görs några aktioner över huvud taget är dessa laglydiga och syftar enbart till att väcka uppmärksamhet.

–Vi har fått en inriktning där vi vill prata oss till lösningar och inte agera genom olika aktioner. Pratar man med politiker när det ges möjlighet till det kan man göra ganska mycket. Det har väl bara blivit så, det har inte varit någon egentlig diskussion om det. Jag tror också att jag och mina företrädare är lugnare än

man var på 90-talet. säger Daniel Pollak, språkrör för Förbundet Unga Rörelsehindrade.

– En anledning till att vi inte gör olagliga aktioner nuförtiden är att nästan all kraft går åt till att värva nya medlemmar. Ett annat skäl är nog att de som är aktiva nu inte är för civil olydnad i samma utsträckning som ledande personer i organisationen var förr om åren. Jag tror att det handlar om en kulturell grej, säger Peter Falkegård, ordförande i Unga synskadade Stockholm.

MEN HUR SER DE GAMLA AKTIVISTERNA på den här utvecklingen? Har var tid sina kampmetoder eller skulle civil olydnad fortfarande vara gångbart och berättigat?

– När man till exempel läser på sajten Funktionshinder.se är det mycket gnäll men sällan diskussioner om hur man konkret kan förändra. Folk har blivit lata och tror att man bara kan sitta och ta emot. Problemen kvarstår. Nu kanske det finns en ramp på bussen men chauffören vill eller kan inte ta fram den. Civil olydnad behövs för att det är "in your face". Får man något rakt i ansiktet måste man göra något åt det. Om man får saker skriftligt och inlindat kan man lättare bortse från det, säger Anders "Ante" Blomberg, som var med på blockaderna av otillgängliga bussar i Stockholm.

Therese Rudolfsson var till en början skeptisk till vissa av de olagliga aktionerna. Det var framförallt det att vissa aktivister kedjade fast sig som hon ogillade. Men när man skippade kedjorna och enbart blockerade genom att ställa sig bakom och framför bussen blev hon själv civil olydnadsaktivist.

– Jag tror att vi som var aktiva då lever andra liv nu. Men jag vet inte varför de unga inte kör med tuffare tag. Det är hursomhelst synd. Jag tror att det behövs lite mer jävlar anamma ibland för att få folk att vakna. Men kanske funktionshindrade klarar sig bättre nu. Den personliga assistansen kanske gör att man kan resa med tunnelbanan och bussen trots att det fortfarande finns brister i tillgängligheten, säger Therese Rudolfsson.

DET FINNS FLERA TEORIER om varför användandet av civil olydnad hos en rörelse varierar över tid. En teori hävdar att det har att göra med det omgivande samhället och hur det förändras. Det kan handla om förhållandet till andra rörelser eller den ekonomiska utvecklingen. En annan teori fokuserar mer på gruppsammansätt-

FOTO: JAN E CARLSSON

Bröt mot ordningslagen. Rullstolsburne Mikael Pettersson dömdes i Stockholms tingsrätt för att ha hindrat tunnelbanan i en hel timme. Han blockerade dörrarna med sin permobil.

Dömd för att ha stoppat t-banan

Rullstolsburne Mikael Pettersson dömdes på fredagen för förseelse mot ordningslagen i Stockholms tingsrätt.

SL:s NYA TUNNELBANETAG ställer till med stora problem för handikappade. Tågen är cirka tio centimeter för höga jämfört med perrongen och har dessutom en tröskel i dörrarna.

När en av mina assistenter blev klämd i dörrarna för att det tog så lång tid för mig att komma in i tåget kände jag att något skulle göras, säger Mikael Pettersson.

I juli förra året hindrade han i en timme ett tunnelbanetag från att åka i väg genom att blockera dörrarna med sin permobil. Protesten genomfördes för att påpeka hur svårt handikappade har att komma in i SL:s vagnar.

Under tiden som Mikael blockerade dörrarna till tunnelbanetåget framförde hans sambo Sari Nykvist, även hon rullstolsburn, varför de valde att stoppa tåget.

– De allra flesta tyckte att det var helt okej. Det är klart att vissa blev irriterade för att de inte kunde komma i väg, säger Sari Nykvist.

FÖRAREN AV TÅGET LÄSTE på eget initiativ upp meddelandet från Mikael och Sari över högtalarsystemet.

Han tyckte väl att vi gjorde rätt, vi hade inte bett honom om det i varje fall, säger Sari.

Väktare tillkallades för att få bort Mikael från dörrarna men ingen visste hur man hanterar permobilerna. Det hela slutade när poliser kallades till platsen.

– Poliserna fick dra min permobil bakåt för att få bort mig, säger Mikael Pettersson.

Brottet rubricerades som förseelse mot ordningslagen, ett brott som vanligtvis leder till ett strafföreläggande. I Mikael Petterssons fall stannade det på 600 kronor.

Jag ville inte betala föreläggandet som kom i december för att jag skulle kunna framföra mina åsikter och synpunkter i rätten, säger Mikael Pettersson. Nu blir det ändå så att Mikael får betala 600 kronor eftersom domen i tingsrätten blev böter.

Jag har inte bestämt mig för om jag ska överklaga domen än, säger Mikael Pettersson.

Ralf Bagner
ralf.bagner@dn.se
08-738 10 05

ningar i rörelsen. Om vissa individer med likartade tankar kommer samman och organiserar sig kan rörelsen ta en inriktning där civil olydnad blir en accepterad kampmetod.

Klaus Engell-Nielsen är freds- och djurrättsaktivist och håller kurser i civil olydnad och ickevåld. Han säger att för att en rörelse inte ska sluta använda civil olydnad krävs reflektion, kurser och stöd för att man ska orka fortsätta. Om aktivister blir straffade finns det risk att de krokmar.

– Akilleshälen för civil olydnad är straff. Det är inte ovanligt att aktivister gör aktioner tills det blir rättegång men därefter kan det vara svårt att ta upp kampen. Men straffet är en viktig del av den civila olydnaden så det gäller att man inte låter sig hindras av det, säger Klaus Engell-Nielsen.

Finn Hellman

Den onödiga assistenten

Blir assistenterna överflödiga i ett tillgängligt samhälle?

FINNS DET EN MOTSÄTTNING mellan personlig assistans och tillgänglighet? Kan det vara så att assistans inte längre behövs i samma omfattning om tillgängligheten ökar?

– Det finns ingen motsättning, assistans och tillgänglighet är två sidor av samma mynt, vilket är människors rätt att leva ett liv som vem som helst utan att vara beroende av andra människors välvilja eller godtycke. Tillgängliggörandet av samhället är en process vi är mitt i. Den startade redan då människor började frigöras från institutionerna för fyrtio år sedan, säger Hans Filipsson, språkrör och grundare av "Marschen för tillgänglighet".

– Trots det nekas personer med funktionsnedsättningar fortfarande tillträde till stora delar av samhället genom att byggnader, färdmedel och arbetsplatser inte är tillgängliga, oftast med motivet att kostnaderna skulle bli för stora.

På samma sätt är framväxten av personlig assistans en process mot ett självständigt liv menar Hans Filipsson, och även här har kostnaden hela tiden ifrågasatts från politiskt håll.

– Motiviet för utredningar som Assistanskommittén och LSS-kommittén har till stor del varit att bromsa assistansens kostnader.

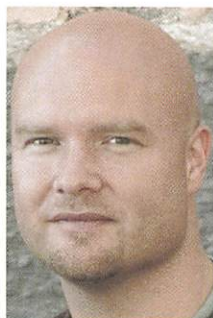
I POLITISKA UTREDNINGAR, som LSS-kommittén, finns det enligt Hans Filipsson alltid krafter som vill legitimera besparingar. Ibland kan tillgänglighet till färdmedel eller genom ny teknik vara ett argument för att personlig assistans inte längre behövs i samma omfattning. Hans Filipsson avfärdar starkt en sådan hållning.

– Den som hävdar detta är ute på mycket svag is, det tillgängliga samhälle som vi ser inom räckhåll idag handlar om tillträde till den publika allmänna miljön.

Ökade möjligheter att delta i samhället kan tvärtom öka behovet att få assistans för att kunna ta del av de nya möjligheterna menar Hans Filipsson.

– Jag tror inte att de grundläggande behoven ökar av en större tillgänglighet, men ju fler möjligheter som skapas, desto mer ökar behovet av assistans för andra personliga behov.

I en mer avlägsen framtid kan dock situationen bli annorlunda menar Hans Filipsson. Föreställ er ett ut-

Hans Filipsson

opiskt samhälle där inte bara byggnader och färdmedel är tillgängliga, utan där tekniken är så avancerad att man kan laga mat eller sköta sin hygien med tankekraft. Det kanske också finns robotar som antingen hjälper till med olika sysslor eller ersätter muskler, vilket idag bara ses i science fiction-filmer.

– I ett sådant utopiskt samhälle skulle assistans kanske inte behövas till personer med rörelsehinder, men jag har svårt att se att det skulle bli verklighet i vår livstid.

Kan man säga att assistans är lika med tillgänglighet i väntan på ett sådant framtidssamhälle?

– På ett sätt ja, men idag och inom en överskådlig framtid är assistans och tillgänglighet två lika viktiga förutsättningar för ett tillgängligt samhälle.

Hans Filipsson tror att det stora flertalet människor vill vara självständiga, det ligger en påfrestning i att vara beroende av andra människors hjälp anser han. I Japan har forskningen kommit längst i att utveckla robotar som ska hjälpa personer med funktionsnedsättningar genom att exempelvis ersätta förlamade armar och ben.

– Om det fungerar i framtiden, tror jag flertalet skulle välja en sådan lösning och känna självständighet i det. Ingen har assistans för skojs skull eller för att ha en lekkamrat, utan för att man inte kan göra på något annat sätt, säger Hans Filipsson.

Ett otillgängligt samhälle leder enligt Hans Filipsson också till att assistenter sliter ut sig exempelvis vid tunga lyft över trappsteg och vid påskjutningar på branta ramper. Han anser att detta inte är förenligt med Arbetsmiljölagen.

– Frågan är om vi inte snart kommer att se arbetsskador på grund av detta.

Det vore något för Arbetsmiljöverket och Kommunal att driva?

– Absolut, i ett tillgängligare samhälle behövs fortfarande assistenter vid transporter men arbetet vore mindre slitsamt, säger Hans Filipsson.

Kenneth Westberg

SEGLING

Till havs!

Tomas Weber i sin tvåfya som han köpte i vintras började segla på Skota hem för ett år sedan.

– Det var som att lämna funktionshindret på bryggan, sa en av våra deltagare. I båten var hon fri, säger Marie Båge, instruktör på Skota Hem.

I SALTSJÖBADEN, BREDVID Kungliga Segelsällskapets stora anläggning, ligger seglingsskolan Skota Hems lilla brygga. Runt sjuhundra funktionshindrade provar på att segla här varje år. Vissa blir bitna och börjar tävlingssegla, medan det för andra bara är ett sätt att komma ut på vattnet under några timmar.

Här finns flera olika båttyper, där alltid någon passar oavsett vilket rörelsehinder man har. Kan man inte styra med fötterna, kan man styra med händerna, och kan man inte heller det finns båtar som går att styra med joystick, som man rör till exempel med ett finger eller med hakan. Att ta sig i båten går också bra för alla, eftersom det finns lift på bryggan.

– Några som kommer hit hade aldrig trott att de skulle kunna segla. Och aldrig att de skulle våga sitta ensam i en båt. Det är en fantastisk känsla att se sådana deltagare efter några timmar i båten.

Säkerheten är väldigt viktig på Skota Hem. Den vanligaste träningsbåten, tvåfyran, kan inte välta och kan inte sjunka, även om den skulle bli helt vattenfylld. Instruktörerna åker alltid i närheten med gummibåtar och hjälper till om något går snett.

NÅGRA HELGER UNDER vår och höst är det prova på-segling och på somrarna seglingskurser för både barn och vuxna, nybörjare och vana. Och på vintern finns träning på Gran Canaria under två veckor.

Skota Hem har också kappseglingsträning. Genom åren Skota Hem stöttat ett antal seglare till medaljer i SM, VM och Paralympics.

– Jag hoppas många vill komma och prova på segling, säger Marie Båge. Förutom att det ger bra träning är det också ett fantastiskt sätt att komma nära naturen.

Ragnar Nordqvist

Tomas Weber blev seglingsbiten

FÖR ETT ÅR SEDAN började Tomas Weber segla på Skota hem. Sedan dess har han deltagit i SM och seglat på Gran Canaria.

Tomas sätter sig i sin lilla tvåfyra. Han sätter fötterna mot styrpedalerna under fördäck. Bara huvudet sticker upp ur sittbrunnen.

– Det är en idealisk båt för funktionshindrade, säger Tomas. Den kan inte välta, som andra jollar, och kan styras antingen med fötterna eller med ett handreglage.

Tomas skadade sig svårt i en motorcykelolycka för två år sedan, och ena armen är förlamad. Dessutom har han svårigheter med att få kraft i ena benet. Att segla en vanlig jolle hade för honom varit svårt, om inte omöjligt. Men i tvåfyran kan han delta med samma förutsättningar som de utan funktionshinder. När han ställde upp i SM var det alltså alla tvåfyra-seglare han tävlade mot.

– Jag kom på plats 39 av 45 som ställde upp, och det är jag väldigt nöjd med, säger Tomas.

Det är tydligt att han är biten av sporten. Han började på Skota hem förra våren, och redan i vintras köpte han en egen båt. Han var också med på två av Skota hems träningsläger på Gran Canaria.

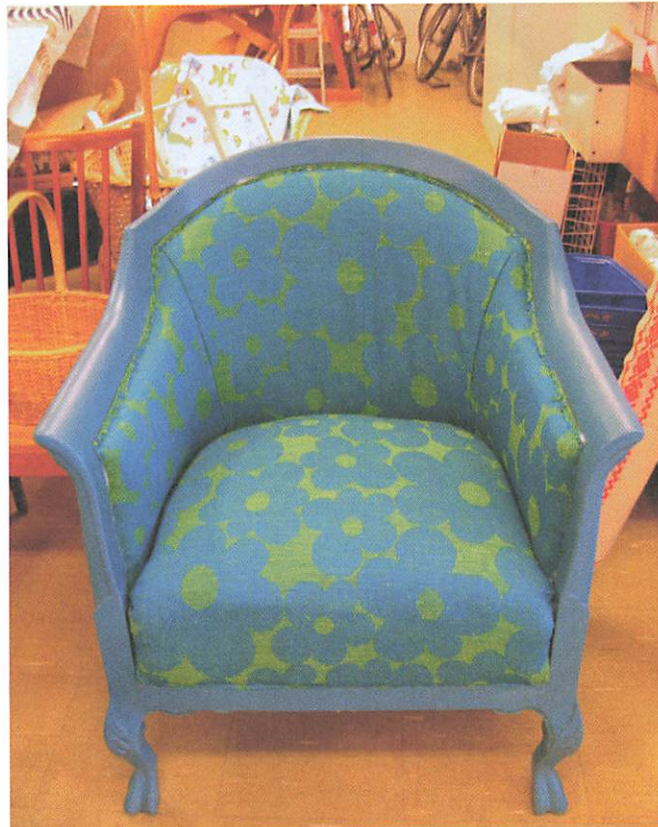

– För mig var det ett sätt att komma igång efter olyckan. På Röda Korsets sjukhus, där jag tränade efter olyckan, berättade de om en kille, Pelle Schönning, som saknade båda armarna, men ändå seglade. Och kan han, så kan väl jag, tänkte jag. Sedan gick jag ett prova på-pass på Skota hem, och på den vägen är det.

Ragnar Nordqvist

I måleriverkstaden målas dörrstoppar i form av katter som sågats till i snickeriet.

Leonardo Vargas lagar en gammal fåtölj. Det som tillverkas eller lagas i verkstan säljs sedan i Återbruket nio livs butik. Vissa möbler renoveras tidstypiskt, andra får en mer kreativ make-over, som den här fåtöljen. Giraffstolarna och dukarna är populära.

Arbetsglädje

Lagom trasiga saker blir roliga arbetsuppgifter för deltagarna på Återbruket nio liv. Med arbetsglädjen i fokus håller man tillbaka sjukdomar samtidigt som man bryr sig om miljön.

I VERKSTADSLOKALER I RÅGSVED utanför Stockholm finns Återbruket nio liv. Det är en arbetsverksamhet för människor med olika psykiska funktionsnedsättningar.

Lokalerna luktar lim, trä och färg och det arbetas flitigt med andrahandsprylar som skänkts av allmänheten. Glada röster och skratt hörs när möbler renoveras och målas om för att sedan ställas ut i second hand-butiken. I affären prissätts prylarna och ställs sedan prydligt upp på hyllorna till försäljning. Förtjänsten på försäljningen går tillbaka till verksamheten.

En av dem som arbetar där är Leonardo Vargas. I dag renoverar han gamla slitna stolar och de blir som nya. Han kom till Sverige från Chile 1974, efter militärkuppen, där han torterades.

– För mig har det betytt jättemycket att komma hit. Jag satt mest hemma och hade svårt att komma ut överhuvudtaget, säger Leonardo Vargas, som varit på Återbruket sedan november 2008.

Återbruket nio liv startade som ett projekt 1997. Detta i och med att kommunerna övertog ansvaret för sysselsättning och boende från landstinget för personer med psykiska funktionsnedsättningar.

Projektet finansierades med statliga pengar och hade ett miljökrav på sig. Nu har projektet blivit permanent verksamhet och miljökravet är borta, men engagemanget för miljön lever vidare.

På plats finns det sex arbetsinstruktörer, en av dem är Lasse Dannehag:

– För mig är det bredden i arbetet som är roligast. Att se hur man genom hantverk kan få människor att växa. Människor som inte kan något om hantverk när de kommer hit utvecklas och stärks i sin självkänsla, något som håller tillbaka sjukdomarna.

Lasse Dannehag är utbildad snickare. I sin snickriverkstad visar han söta små docksängar som

ännu inte lämnats till måleriet. Docksängarna är en del av den nyproduktion som görs i hans verkstad. Förutom second hand-butiken, måleri och snickeri finns det möjlighet att arbeta med vävning, sömnad och matlagning.

”Jag satt mest hemma och hade svårt att komma ut överhuvudtaget”

– När vi hade hållit på i några år märkte vi att det fanns några deltagare som hade svårt att klara av de arbetsuppgifter som vi hade att erbjuda. Efter en del funderingar och diskussioner med stadsdelen kom vi fram till att vi skulle kontakta företag för att höra efter om de hade några enklare arbetsuppgifter som våra deltagare kunde utföra åt dem. I och med detta så föddes idén om vår legoavdelning. Där paketeras olika saker, bland annat vykort, säger Lasse Dannehag.

JUST NU ÄR DET 46 DELTAGARE som jobbar på Återbruket nio liv. De flesta som kommer dit har genom sina kontakter i psykiatrin kommit i kontakt med en biståndshandläggare som slussat dem vidare till Återbruket nio liv.

Om man är intresserad av att börja på Återbruket nio liv så får man först komma dit på ett studiebesök och intervju. På intervjun får man berätta sin livshistoria. Det finns inte alltid en formell diagnos från biståndshandläggarna utan det är sådant som ibland kommer fram efter en tid på Återbruket nio liv. Vanliga sjukdomar är till exempel schizofreni eller paranoidea psykosser.

– För oss är samhörighet, trivsel och glädje a och o. Många av våra deltagare har varit isolerade i sina lägenheter och har svårt med sociala kontakter. Det innebär att det för en del kan vara svårt att ta sig hit i början, den isoleringen måste vi försöka bryta, säger Lasse Dannehag.

– Grunden för oss är långtidssysselsättning för att man ska må så bra som möjligt, fortsätter han.

MÅLSÄTTNINGEN FÖR VAR OCH EN är individuell och för att komma till Återbruket krävs inga förkunskaper. När man utvecklats höjs också kraven på tidspassning, närvaro och om man orkar och kan så ska man arbeta heltid.

– Några av våra deltagare har utvecklats så bra att de i dag är lönebidragsanställda på andra företag. I de fallen rekommenderar vi att man inte klipper banden till oss på en gång, säger Lasse Dannehag. Återbruket tillhör Enskede-Årsta Vantörs stadsdelsnämnd. Inom samma stadsdelsnämnd finns liknande arbetsverksamheter som Återbruket nio liv. Till exempel finns ett bageri och en verksamhet som sysslar med textil och papper.

– Sådana här verksamheter finns på olika ställen

”Några av våra deltagare är idag lönebidragsanställda i andra företag”

Lasse Dannehag

runt om i Stockholm, men viljan att låta deltagarna gå utanför den egna stadsdelen har sett väldigt olika ut. Man skulle kunna säga att det ibland varit tal om stadsdelsarrest, säger Lasse Dannehag.

– Nu är det förändringar på gång. Man pratar om att konkurrensutsätta verksamheterna och införa en sysselsättningspeng liknande skolpengen och där den som är intresserad av sysselsättning mer fritt ska kunna välja arrangör, fortsätter han.

Leonardo Vargas är precis klar med sitsen på en fåtölj. Nu ska han börja klä om den.

– Jag känner en helt annan mening i livet nu, än innan jag började på Återbruket nio liv, säger han.

Sari Nykvist

Mentorprojektet ger nya jobb

MENTORPROJEKTET i Enskede-Årsta Vantörs Stadsdelsnämnd vänder sig till människor som lider av psykisk ohälsa och som vill ha något att göra.

– Man kan se Mentorprojektet som nästa steg efter en arbetsverksamhet så som till exempel Återbruket, säger Carina Bergdahl, biträdande enhetschef för arbetsverksamheterna i Enskede-Årsta Vantörs Stadsdelsnämnd.

Projektet är öppet för människor boende i stadsdelen som har kontakt med socialpsykiatri.

– Jag hjälper till att hitta lämpliga praktikplatser åt dem som vill prova på den öppna arbetsmarknaden, säger Carina Bergdahl.

En Mentorpraktik kräver ingen

biståndsbedömning, utan bygger helt på individens egen önskan och motivation.

Praktiken är oavlönad och är inte tidsbegränsad. Det innebär att om både praktikanten och arbetsplatsen tycker att det fungerar bra så kan praktiken bli långvarig och i bästa fall leda till en anställning.

– Jag finns med som ett stöd för både arbetsplatsen och praktikanten under hela praktiktiden, säger Carina Bergdahl.

Just nu har Carina kontakt med 15 personer som hon försöker hitta praktikplatser åt.

– Det roligaste med det här arbetet är att stötta individen och se framstegen. Det är ett led i åter-

hämtningsprocessen för personer med psykisk ohälsa, säger Carina Bergdahl.

Sådana här projekt finns även inom andra stadsdelar som till exempel Norrmalm.

– Det är dessutom ett billigt projekt eftersom den enda kostnaden för projektet blir min lönekostnad, säger Carina Bergdahl.

Om den som söker en insats har sjukersättning kan den även få en kontakt på Försäkringskassan och ha möjlighet att ingå i Faros, ett samverkansprojekt mellan Försäkringskassan och arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen kan i sin tur ordna med möjligheter till lönebidragsanställningar.

Sari Nykvist

Ann Göransson, Cecilia Edberg, Tove Stubbendorf och Carina Olofsson arbetar kring temat vatten.

Fridakursen ger mod

Konst ger självkänsla är grundtanken på folkhögskolekurs.

PÅ VITA TAVLAN I KLASSRUMMET står det: "Du är drottning i ditt liv". Fridakursen som har funnits sedan 1996 på Långholmens Folkhögskola i Stockholm vill stärka identiteten och självförtroendet genom skapande i gemenskap med andra kvinnor. Det är en ettårig kurs som man läser på halvtid, men flera av tjejerna trivs så bra att de har gått längre än så. Cecilia Edberg är inne på sitt fjärde år:

– Jag har verkligen trivts jättebra och dessutom har jag blivit mycket öppnare som person, säger hon.

En av de andra eleverna är Carina Olofsson:

– Jag gillar allt det vi gör, målar, ritar, skriver och skapar. Sedan är det skönt att träffa andra i samma situation som jag.

På Fridakursen arbetar man med olika teman. Ofta med kvinnoanknytning som till exempel kvinnoliv och hälsa, symboler och myter. Kvinnligt självförsvar har också varit en del av ett tema på kursen.

– Vi har haft en instruktör här på skolan som visade våra elever olika grepp man kan använda om man blir attackerad. Eleverna fick också lära sig att säga ifrån. Det var väldigt uppskattat av alla, säger Katarina Fredriksson, lärare på Fridakursen.

Vilket tema det blir bestäms gemensamt. Just nu arbetar eleverna med tema vatten.

– Vi har fått i uppgift att skapa ett djur vi skulle vilja vara om vi levde i vattnet. Jag valde att göra en bläckfisk dels för att de är fina att titta på men också för att jag ibland önskar att jag hade några fler armar att ta till, säger Carina Olofsson.

Sonja Samuelsson är en annan av eleverna på kursen.

– Eftersom jag lider av storhetsvansinne så har jag valt att göra havsguden Poseidon, säger hon med ett leende på läpparna.

På Fridakursen har lärarna som mål att flytta fokus från funktionshindret hos eleverna.

– Vi vill att tjejerna i första hand börjar se sig själva som kvinnor, säger Katarina Fredriksson.

Sari Nykvist

Fridakursens huvudman är LO-distriktet i Stockholms län. Till hösten kan man söka kursen, se www.langholmens.fhsk.se

Frida Kahlo (1907-1954)

Frida Kahlo var en internationellt erkänd konstnär från Mexico som 1925 råkade ut för en trafikolycka. Olyckan orsakade svåra smärtor som hon fick kämpa med i resten av sitt liv. Smärtan hon kände syns tydligt i hennes konst.

Flygande teateräventyr

**KLARA OCH TIGER PÅ
ÄVENTYR**

Teater De Vill

KLARA SKA SNART FLYGA
till pappa och nya
halvsystern i Kö-

penhamn. Flyget är försenat och Klaras mamma har åkt hem. Hon sitter ensam kvar med sin favorit tygtigern och vill inte alls åka iväg.

Stewarden Ivar gör sina försök att underhålla Klara, flickan som i Teater De Vills barnpjäs "Klara och Tiger på äventyr" sitter i rullstol.

Men Klara visar snart att det är hon som sätter lekreglerna.

– Jag blir så trött när jag får så många frågor på en gång, säger hon och lockar i stället in Ivar i sin fantasivärld. Tillsammans dirigerar de flygplanen. Ivars telefon ringer, han måste gå men Klara manar honom tillbaka. Hon har

tappat sin tygtiger på golvet.

– Kan du plocka upp Tiger? frågar hon uppmanande, och fäster tigern med en magnet i rullstolsramen.

I Klaras fantasi blir Tiger en riktig tiger, som inte heller han vill flyga till Klaras pappa. Klara och Tiger leker att de flyger till djungeln. Pipen i säkerhetskontrollen blir till glassbilens signatur, och skådespelarna har minst lika roligt som publiken.

Klara (Maria Wärmes) och Tiger (Tomas Åhnstrand) susar fram och tillbaka över scenen. Klara i rullstol och Tiger på hjulförsedda skor.

Av misstag hamnar de på nordpolen. Här finns isbjörnar i tyg. Klara biter tag om isbjörnens nos och kastar iväg mjukdjuret bort från scenen. Så reser de vidare och träffar så småningom de riktiga tigrarna.

Maria Wärmes Klara är ett fundersamt barn, med stora frågande ögon. Men samtidigt en riktig spelevinker. Jag skrattar flera gånger åt hennes rättframma och lekfulla repliker. Jag skrattar åt Tiger också.

"KLARA OCH TIGER PÅ ÄVENTYR" handlar om fantasi, mod och vänskap. I programbladet lyfts det fram att huvudrollsinnehavaren sitter i rullstol. Det ger historien en extra dimension. Ja, kanske är det så, tänker jag. Barnpjäser kan vara bra forum för mångfald, utan att likheterna och olikheterna för den delen blir det centrala. Men för egen del är det Maria Wärmes uttrycksfulla ögon jag minns.

Erika Wermeling

"Klara och Tiger på äventyr" av Robert Jelinek spelas på Scenen Pipersgatan 4 i Stockholm och turnerar över landet. Se www.teaterdevill.com

Bluesigt på Plattan

Bandet Blues4u skapar jazzklubbsskänsla på Sergels Torg.

DEN SOM DELTOG i Marschen för tillgänglighet förra året kan inte ha missat bandet Blues4u med Mathias "Rollin' Matt" Andersén i förgrunden. På bandets myspace-sida listar de influenser som Blind Willie Johnson, Big Maceo Merriweather och Tiny Grimes. Legendariska namn i blueskretsar som har en stor del i Mathias Anderséns passion för blues. Han berättar hur musikkarriären inleddes:

– Det var sista året i gymnasiet som jag och en kompis började stan-
na kvar efter musiklektionerna.
Jag hade inte börjat spela munspel
än så vi sjöng och spelade gitarr.

MEN SÅ SMÅNINGOM köpte Mathias Andersén ett munspel, eller Mississippi-saxofon som han säger, och började lyssna på de gamla blueslegendarerna.

– Då var det kört, jag blev helt fast. Budskapet och känslan i musiken. Det är en rå känsla som går rakt in.

Blues4u bildades 2006 av Ma-

Blues 4U under en spelning på jazzklubben Stampen i Stockholm.

thias Andersén, som spelar munspel och sjunger, och Stefan Lindell som spelar kontrabas. Bandets övriga medlemmar är Thomas Hammarlund på gitarr och sång och Michael Johansson på trummor. I höstas släppte de plattan In The Mood och när de spelar på Marschen för tillgänglighet den 12 juni i sommar blir det både nya låtar och klassiker.

– Känslan av att publiken går igång på en låt man har skrivit själv är självklart bäst. Men även om man spelar en traditionell låt

så lägger man in sin egen tolkning. En gammal låt blir ny varje gång man spelar den, säger Mathias Andersén.

ATT ETT BLUESBAND spelar på Plattan vid Sergelstorg hör inte till vanligheterna. Musiken för snarare tankarna till en rökig klubb i bluesmetropolen Chicago eller de amerikanska sydstaterna. Men även om den traditionella bluesscenen ofta är otillgänglig säger Rollin' Matt att det inte är ett skäl för Blues4u att nobba en spelning.

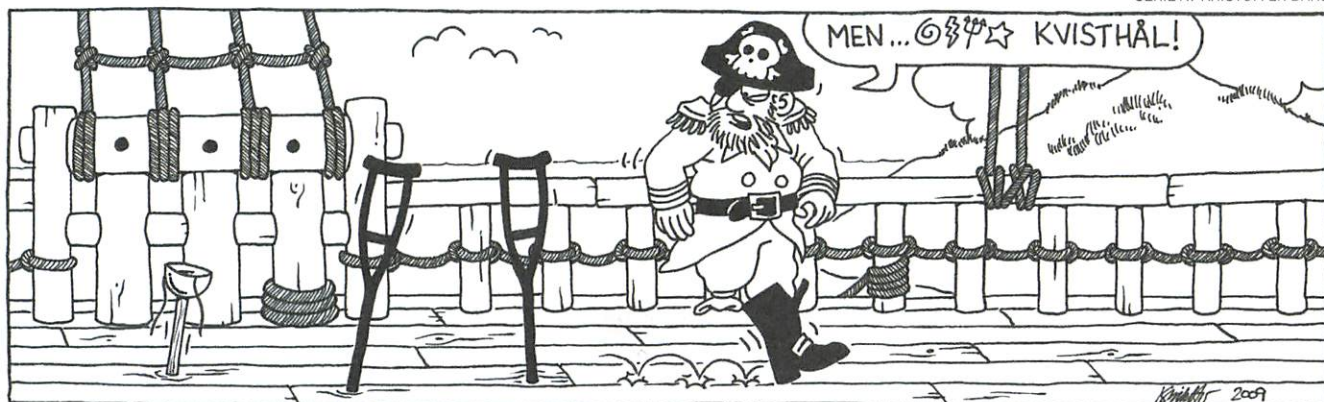
– Nej, vi har inte uppnått den statusen ännu. Men vi har tagit ett break från ett ställe i Gamla stan där vi förut nästan var husband. Där var det verkligen krångligt med spiraltrappa ner och lågt i tak. Det blir en ny erfarenhet att spela på Plattan, blir det dåligt väder står vi under tak. Det blir bluesigt.

Herman Grafström

Besök Blues4u på nätet och lyssna på spår från skivan In The Mood på www.blues4u.se

KAPTEN HANDY

SERIE AV KRISTOFFER DAHL

"Samhället lämnar alltför många i sticket"

VISSTE NI ATT sedan år 2000, har 153 kvinnor, i Sverige, mördats av sina män? De flesta människor är kloka, ler inte och säger inte saker som "Men den siffran är ju inte alls hög". Dock har jag faktiskt hört sådana kommentarer, vilket chockar mig djupt och gör mig fly förbannad! 153 kvinnor är väl alldeles för många och mörkertalet är säkert också stort.

Väldigt många kvinnor misshandlas också, blir våldtagna, hotade och förföljda. Här tycker jag

att en nollvision vore på sin plats. Ingen ska misshandlas, hotas eller mördas, så är det bara, och blir man utsatt för våld ska bra hjälp finnas att få. Idag lämnar samhället alltför många i sticket och det krävs mycket för att kvinnan ska bli tagen på allvar.

JAG HAR FUNDERAT PÅ vilken hjälp jag som funktionshindrad kvinna kan få om jag någon gång skulle bli misshandlad.

Hur många kvinnojourer är

anpassade för mig? Vilken kunskap har de om våld mot kvinnor med funktionsnedsättning? Hur arbetar de för att öka kunskapen om det? Samarbetar de med någon handikapporganisation?

Jag skrev faktiskt ett mejl till kvinnojour.com och ställde de här frågorna. Svaret kommer att publiceras på min blogg, *En Söderböna på fyra hjul*, som finns på www.soderbona.se

Emelie Felderman,
bloggare

Överbeskyddande

Här har ni en tjej som vet vad hon vill.

Visa mig respekt så lovar jag att vara snäll.

Jag har varit med om mycket.

Om ni bara visste, i eran vildaste fantasi, vad som döljer sig här inne bakom mitt skinn.

men jag önskar att jag var någon annan

Jag önskade att det fanns en väg ut till det som kallas livet.

Jag önskar att alla minnen och drömmar var någon annans.

Vad gör ni med mitt liv?

Jag vet att ni bara vill mig väl, att jag ska leva mitt liv själv, men det går inte när ni skyddar mig hela tiden.

Jag vill bara ut men gallret sitter för hårt runt mitt fönster.

Jag säger vad jag tänker och vill, men ska jag säga sanningen så vill jag bara att ni ska försvinna, somna och vakna på nytt igen.

Tänk, jag kan inte förstå vad jag gör här när mitt liv är någon annanstans.

Jag känner mig så överbeskyddad.

Jag vill inte vara här, vill inte leva det här livet som jag fick med er, men så här är det.

Jag kan fortfarande undra vad jag gör här.

Jag vill rymma någonstans där jag får veta vart min underbara vän tog vägen.

Emma Bergdahl

Skriv i Stiletten

Vi vill veta vad just du tycker och tänker! Ta chansen att göra din röst hörd och gå på bio en regnig dag. Publicerade insändare belönas med två biobiljetter. Skriv din insändare i ett mejl till info@stil.se eller skicka ett brev till

"Stiletten"

Stil

Arenavägen 63, 7 trappor
121 77 Johanneshov

Ett viktigt verktyg i vår kamp

IBLAND HÖRS VI SVENSKAR säga ungefär: "Det där med EU är inget att ha, jag bryr mig inte". Men jag törs påstå att det är mycket tack vare EU som Sverige på sistone tvingats agera både snabbare och effektivare i utvecklingen av svensk handikapp-politik och kanske på ett sätt som inte hade blivit fallet om vi inte varit med i EU. EU:s synsätt och arbetssätt tilltalar mig.

EU:s sociala stadga tillkom redan 1989. Den innebar att EU gav sitt första egentliga uttryck för intresset av att ge personer med funktionsnedsättning ökad status och rätt till skydd av EU-rätten. EU-kommissionen antog nämligen det året ett handlingsprogram som bland annat rörde funktionshinder.

” Senare i år blir tågtrafiken tvingad att bli fullt tillgänglig – något som vi i Sverige haft 30 år på oss att försöka lösa utan att lyckas.”

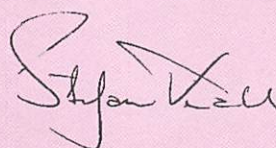
Sedan dess har en rad dokument passerat och gett uttryck för EU:s breda och öppna attityd gentemot personer som ger uttryck för olika religiösa uppfattningar, har utländsk bakgrund eller som p.g.a. sexuell läggning riskerar att diskrimineras eller för personer med funktionsnedsättning som riskerar att bli illa bemötta.

1997 BILDADES EDF (European Disability Forum) och kom att samla hela den europeiska handikapprörelsen i en och samma organisation. Frågorna har också utvidgats till att gälla arbetslivsrehabilitering, ekonomisk och social integration samt oberoende livsföring. Handikappfrågorna har genom HELIOS-programmen flyttats fram från en medicinsk till en social definition av funktionsnedsättning.

Agenda 2000 är ett förslag om EU:s framtid där utvidgningen ingår som en del. Kommissionen vill minska de regionala skillnaderna, stödja områden som genomgår en ekonomisk omvandling och utveckla de mänskliga resurserna inom hela EU. Medlemsstaternas system för utbildning, yrkesutbildning och sysselsättning skall kunna anpassas och moderniseras.

Därefter har konventionsarbetet fått ordentligt fäste och numera stiftas långtgående regler med klara förbud mot diskriminering av personer med funktionsnedsättning inom EU. Senare i år blir t.ex. tågtrafiken tvingad att bli fullt tillgänglig – något som vi i Sverige haft 30 år på oss att försöka lösa utan att lyckas.

MIN TID SOM STILS ordförande 1994–1998 har präglat mycket av min syn på våra rättigheter. Independent Living-ideologin har i stor utsträckning bidragit till en mer modern och hållfast politik på funktionshinderområdet, både i Sverige och utomlands. Det är något av allt det jag tar med mig ut i valrörelsen där jag kanske som enda kandidat med egen funktionsnedsättning försöker slå mig ända fram till Bryssel!

Stefan Käll

kandiderar för Folkpartiet i EU-valet den 7 juni 2009.

Posttidning B
STIL
Arenavägen 63
121 77 Johanneshov

RATZKA ADOLF

PETERSENSVÄG 2
127 41 SKÄRHOLMEN

TRANS
12-15

Personlig assistans för dig som vill bestämma själv

För Stil är din personliga assistans mycket mer än bara en tjänst. Vår grundidé är i praktiken en arbetsmodell för ökat självbestämmande. Vi ger dig unik utbildning, juridisk rådgivning och bra förutsättningar för personligt växande. All information om oss hittar på www.stil.se

Huvudkontor i Stockholm
Arenavägen 63, 121 77 Johanneshov
Telefon: 08-506 221 50
Fax: 08-506 221 70
E-post: info@stil.se

Lokalkontor i Sundsvall
Universitetsallén 32,
851 71 Sundsvall
Telefon: 060-53 83 12
E-post: sundsvall@stil.se

STIL

Assistans på dina villkor. Sedan 1984